

Irodalmi élet a Vajdaságban.

Már nem egyszer ért az a felelősséggel járó megtiszteltetés, hogy különböző lapok és folyóiratok felszólítására a vajdasági magyar irodalomról szóltam. Egy-egy ilyen cikk megírása után mindig olyan érzéssel tettem le a tollat, hogy nem lehettem őszinte. Amikor manapság az elcsatolt területeken a pusztai magyar beszéd már politikát jelent, hogyne jelentene politizálást magyarul írni, magyar lapot szerkeszteni, vagy magyar könyvet kiadni. Ezeket a tényeket leszögezni az utódállamok valamely kisebbsége irodalmáról írva alig lehet, mert a mindenkori kormányok irredentának bélyegzik az írást s a valójában nem létező kisebbségi szólás- és sajtószabadságra hivatkozva a tények megírójának rengeteg kellemetlenséget okoznak. Ezzel szemben minden kiejtett magyar szó után gyanakvó idegen szemek tüzelnek a beszélő felé: «ez magyarul beszél». Ami egyben annyit is jelent: ez tüntet, ez rendbontó, — s így államellenes elem.

A vajdasági magyar irodalom tehát mert van, — politikát jelent és tüntetést; a Jugoszláviában élő félmilliónyi magyarság szellemi élniakarását, a tízéves kisebbségi sors keserőségei közt az édes anyanyelv megejtő szépsége fölötti elandalódást, a magyar gondolat menedékét. Csoda-e tehát, ha a szellemi életében megcsönkített, gazdasági életében pedig lerongyolódott magyar kisebbségtől ezt az örökölt jogot az utódállamok el szeretnék vitatni.

Mivel a Jugoszláviában uralkodó állapotok áldozataként, hála a sorsnak, már Budapesten írhatom ezeket a sorokat, megkísérlem a vajdasági magyar irodalom helyzetét őszintén megrajzolni.

* * *

Amíg az erdélyi és felvidéki magyar szellemi élet kialakulása az ott élő magyarság nagyobb számaránya miatt a háború előtti évtizedekbe nyúlik vissza, a Vajdaság (Délvidék) szellemi élete Budapesthez közelsége miatt csak az új államalakulásokat követő esztendőkből ébred önmagára. Ez az önállótlan és mindenben a fővároshoz kapcsolódó viszony érthető is, ha meggondoljuk, hogy a koradélutáni lapok megjelenésük után néhány órával már Szabadkán és Újvidéken az olvasók kezeibe kerülhettek. A hírszolgálat s a napisajtó hiánya mutatkozik legelőbb s miután a határokon kívül szorult fővárosi lapok nem tölthették már ki ezeket az igényeket, a Délvidék megszállásával majdnem egyidőben, a meglévő lapokon kívül, három-négy új magyar napilap alakult. Szabadkán a Hírlap, Újvidéken a Délbácska és a Vajdaság című napilapok igyekeztek a léket kapott hírszolgálatot ellátni. A szabadkai Hírlap az 1926-ban megalakult magyar pártnak hivatalos lapjaként szerepelt a mult esztendő szeptemberéig, amikor a mai katonai kormány őszinte kisebbségi hangja miatt beszüntette. De nemcsak a máról-holnapra írott napisajtó szükségében támadtak igényei az elszakadt magyarságnak, hanem a maradandóbb szellemi termékek, folyóiratok, könyvek hiánya is egyre jobban sürgette egyrészt a magyar folyóirat, másrészt a magyar könyvkiadás megteremtését.

Hogy ezek ellenére az első időben megjelent szépirodalmi lapok (a becskeréki Fáklya, az újvidéki Út és Revü stb.) nem találtak az olvasóközönség támogató készségével, annak oka főleg az, hogy az irodalom nem talált rokonhangot a megváltozott sorsú magyarság lelki világához. Többé-kevésbé ez a sors érte a vajdasági magyar irodalom első kollektív megnyilatkozását az 1924-ben megjelent *Vajdasági magyar írók almanachja* című kötetet is. Ennek a

könyvnek egyik feltűnő hibája még az volt, hogy a forradalom függvényeként jelentkező aktivista irány túlsúlyban volt képviselve a kötetben. Mint a vajdasági magyar irodalom együttes megnyilatkozása mindenestre az első lépést jelentette ez a könyv a magára maradt vidéki író és olvasó között. A Csuka Zoltán szerkesztésében megjelent Út és Revü megszűnése után egyéb nyilvánosság híján a mindjobban erősödő napilapok (Bács megyei Napló, Délbácska, Hírlap, Vajdaság stb.) hasábjain, az egy napig tartó életre kárhóztatva tengődött hosszú esztendőikig a Délvidék magyar irodalma.

Ez a napilapok köré csoportosulás igen érdekesen nemcsak az írók, hanem az olvasók látszólag egységes táborát is szétszította s amíg az írók klikkszerűen építették ki a napilapok hasáb-barrikádjait, addig a napilapok olvasótáborára a felekezeti gyűlölködés jelszavait puffogtatta egymás felé.

A vajdasági magyar sajtó-irodalom, sőt a szépirodalom megteremtésében is kétségtelenül nagy szerep jutott az 1918-as magyar forradalom s az azt követő kommunizmus magyar politikai menekültejének, akik eleintén a délvidéki származású írókkal szemben az irodalmi baloldalt képviselték. Ez főleg a vajdasági magyar irodalom létjogosultsága fölötti nagy sajtó-polémiák idején (1926) tünt ki, amikor a különben termékenyítő hatású viták egyéni csatározásokká is fajultak, épen a délvidéki magyar irodalom jobb- és baloldalisága miatt. A rákövetkező esztendők azonban leszűrték a medrűkből kicsapott szenvedélyeket s a Vajdasági irodalma is mintha biztos és céltudatos irányt vett volna s az addig csak kísérleti alapokon nyugvó könyvkiadásnak is határozottabb tempót adott. A szabadkai Bács megyei Napló érdekkörébe tartozó Minerva-könyvkiadó egymásután jelenteti meg a Napló munkatársainak könyveit. Így a vajdasági irodalom ősz és nagymultú munkásának, Milkó Izidornak (Baedeker) 1926-ban megjelent hat kötetét. Szenteleky Kornélnak, a kitűnő essaystának «Úgy fáj az élet» című lírai írásait és Tamás István «Fekete majális» című verseskötetét, később pedig színes riportjait «Őt világrész a Szajna partján» címmel. Borsódy Lajosnak «Házibál» című elbeszélés-kötete feltűnést keltő komoly irodalmi esemény volt. Még Novoszel Andor, a korán elhunyt tiszamenti elbeszélő «Igy a koma» című népies, de friss ízzel megírt könyve jelent meg a Minerva kiadásában. Szenteleky Kornél és Debreczeni József együttes fordításban «Bazsalikom» címmel a modern szerb költők magyarnyelvű anthológiáját jelentették meg. De a magyarhoni kiadók is szívesen hozták ki vajdasági írók írásait; így Radó Imrének «Akarat szárnyán» és «Riport» címmel jelentek meg regényei a pesti Pantheon kiadásában, amely kiadó legutóbb Munk Artur «A nagy káder» című sikeres könyvét is csinos kiállításban adta az olvasó kezébe. Az időközben Budapestre távozott Szántó Róbert szabadkai papköltőnek saját kiadásában jelent meg «Viaskodó tavasz» című verseskötete, majd «A próféta szerelme» címmel elbeszélései láttak napvilágot. Kristály István, a vajdasági elbeszélők egyik erőssége «Tiszamenti május» című könyvét a múlt év derekán hozta ki a szabadkai Minerva-kiadó. Grób Imre «Hét év Szibériában» címmel hadifogoly-regényt írt. Farkas Geiza «Mi tetszik és miért» című könyve komoly lélektani tanulmányokat tartalmaz. Csuka Zoltán, ez a nagy energiájú fiatal költő évenként megjelentet egy-egy versesfüzetet, mint legutóbb megjelent «Fundamentum» és «Eszteendő utóérén» című munkái bizonyítják.

A Vajdasági Írás erkölcsi megerősödésének bizonyítéka a folyóirat mind népszerűbb könyvkiadvány-sorozata, amely sorozatban eddig Farkas Geizának «Kamasz-drámák», Szenteleky Kornélnak «A fény felgyúl és ellobog» című szín-

padi játéka s legutóbb e sorok írójának «Szent grimasz» című verseskötönyve jelentek meg.

* * *

A különböző kultúregyesületek kebelében is észlelhető volt némi életresarjadás, főleg a megszállást követő esztendőkbén. Egymásután alakultak meg a nagyobb városok magyar népkörei, ahol ha rendszeres népnevelést nem is, de kielégítő könyvtárakat találtak a tagok. A magyar színjátszás főleg a becskerekai Bánáti Magyar Közművelődési Egyesület keretében indult virágzásnak. Az előadásokhoz szükséges engedélyek kiadásának megszorításával azonban a műkedvelő színészek kedve is lelohadt s így magyarnyelvű előadásokat ezidőszertint a Vajdaságban sehol sem hallani. Komoly kultúrmunkát végzett a vajdasági írók társadalma is, amikor felolvasásokkal, előadásokkal egymásután kereste fel a városokat és falvakat s ezzel a már-már hamvadó magyar öntudatot és kultúrérdeklődést élesztgette. Ilyen nagyarányú előadássorozatot főleg a vidéki magyar népkörök rendezésében sikerült összehozni gyakrabban. Az óbecsei Magyar Népkör ötvenéves jubileumi ünnepsége volt a legutóbbi, igazán impozáns megnyilatkozása a magyar együvértartozás dokumentálására. Ennek az ünnepségnek a keretében (1928 november) zajlott le a vajdasági magyar írók első találkozója is, ahol az egymástól elszórtan élő délvideki írók először szoríthattak kezét a magyar ügyért való közös küzdelemben. Sajnos, az írói találkozó előtt erős hírlapi viták tették feszültté a helyzetet, minthogy az annak idején első számaival megjelenő Vajdasági Írásnak az írók egyrésze az önálló irodalmi szemle szerepét szánta, míg a nagyobb tábor az akkor már népszerűségnek örvendő Képes Vasárnap című hetilap mellékleteként gondolta megvalósíthatónak s csak a teljes anyagi megerősödés után tartotta célszerűnek az önálló és reprezentatív formát.

Az Óbecsei Magyar Népkör jubileumi ünnepségeinek során mégis tisztázódott némileg a kérdés s a régóta vajdudó vajdasági folyóirat is végleges alapokat nyert, amivel az elcsatolt Délvidék irodalma hozzáértő dobogóhoz jutott s a ma már harmadik évfolyamába lépő folyóirat, ha veritékes is, de komoly és maradandó munkaeredményre tekinthet vissza. A Vajdasági Írás multjában megszépítő esemény, de egyben anyagi helyzetére súlyosan befolyó körülmény volt az, hogy a folyóirat tavalyi április—májusi kettős számát a szabadkai ügyészség — elkobozta. Az utódállamok magyar irodalmában kétségtelenül egyedülálló eset az elkobzás ügye, de tagadhatatlan bizonyítéka is annak, hogy a kisebbségi sorsban élő magyarság helyzete épen Jugoszláviában a legtarthatatlanabb. Főleg az utóbbi esztendőik hoztak sok megpróbáltatást ennek az elszakított területnek a népére. Könyvek, napilapok és folyóiratok előzetes cenzurája sem biztosít a hatóságok elkobzó rendelkezése ellen, ami az amúgyis komoly gazdasági válsággal viaskodó magyar sajtó helyzetét szinte napról-napra elviselhetetlenebbé teszi. Az új sajtótörvény-módosító tárgyalások kilátásba helyezték a napilapok százezer, míg a folyóiratok ötvenezer dináros kaució-rendszerét, ami után magától vetődik fel az a kérdés, melyik vajdasági magyar napilap vagy folyóirat tudja a kérdéses összeget előteremteni, hogy fennmaradását biztosíthassa?

* * *

A vajdasági költők 1928-ban megjelent «Kéve» című anthológiájának egyik erdélyi kritikusa a kötetről írva sajnálkozással állapította meg, hogy a «Kéve» költői között senki sem igyekezett a magyar kisebbségi sors kifejezője lenni.

Ez a megállapítás arra világít rá, hogy az erdélyi magyar író ilyen szempontok hangsúlyozása mellett feltétlen ki is fejezheti kisebbségi és nemzetiségi érzéseit, de egyben tanulság is a vajdasági író és irodalom részére, hogy amíg az erdélyi irodalom messzibelendülő célkitűzései élén bátran viheti a nemzeti érzés jelszavát, addig a vajdasági magyar irodalom egyszerű létezésével is idegesítőleg és kihívólag hat a hatalommal szemben.

Fekete Lajos.

Tudományos élet.

Szent Imre képei. — Dobozi Mihály franciául. — A bolgárok származása. — Néprajzi atlasz. — Nevető fejták.

A közelgő Szent Imre-évre a tudományos élet is készülődik: így kapott megbízást Wolf Rózsi, ki jelenleg az Egyetemi Könyvtár tisztviselője, arra, hogy Szent Imre ikonográfiáját összeállítsa. Most a Régészeti Társulatban be is mutatta olaszországi körútjának egyik eredményét: egy eddig ismeretlen Szent Imre-ábrázolást talált a Firenze és Settignano között fekvő Vincigliata községben. Az ottani San Martino-templomban, mely a VIII. században épült és a XIII. században nyerte mai alakját, a kórusba elhelyezett triptikonon találta meg Magyarországi Szent Imre képét. A kép pontos dátumot is ad: 1391-ben készült egy bizonyos Giuliano Amerigo Zatti rendelésére. Középen a Madonna foglal helyet s a triptikon két oldalszárnyán a rendelő két patrónusa: Szent Julián és Magyarországi Szent Imre (S. Amerigo d'Ungheria). Az Orcagna iskolájába tartozó festő eltért a hagyományos Imre-képektől. Nem elégedett meg a szokásos szimbólumokkal: a szüzességet jelképező liliommal és a királyi származást jelentő karddal, hanem magyar jelleget is akart adni alakjának: kecskeszakállat, főveget és egy huszárórmestert is megszegyenítő, félelmetesen hosszú és egyenes bajuszt pingált a magyar királyfinak. Különben Szent Imre legrégebb képe a XI. századi koronázási paláston van; más, nevezetesebb régi ábrázolásai a felvidéki Zsegráról, Bernből és Nápolyból ismeretesebbek. Azt hisszük, hogy az 1930. év népszerűsíteni fogja az ujonnan felfedezett Imre-képet, csak úgy, mint a többit is.

*

A *Revue Indépendante* 1840-iki évfolyamában Louis Viardot, az ismert nevű francia író leírta magyarországi útját és vadászélményeit: *Un affût au cerf dans les Monts Crapacks* címen.

Ugyanakkor a *Revue* olvasói megkapták Dobozi Mihály és hitvese megrendítő történetének elbeszélését lelkes rímtelen versekben. Sipos Lajos, ki ezt az elfeledett költeményt kihalászatá és a Magyar Philologiai Társaság ülésén bemutatta, a költemény alá tett F. S. jelzés alapján megállapította, hogy a francia Dobozi-ballada Schwarzenberg Frigyes osztrák generális műve, ki Louis Viardot-val közeli barátságot tartott. Sipos lelete új arculatáról mutatta be a magyar közönségnek azt az osztrák schöngéist, kiről eddig csak annyit tudott, hogy ellenünk harcolt a negyvennyolcas szabadságharcban. Dobozi történetét természetesen Majláth német műveiből ismertte, kinek nevébe a magyar romantika kezdetén minduntalan beleütközünk. Dobozi történetét a francia közönség azután még egyszer megkapta: Boldényi híres könyvében (*La Hongrie ancienne et moderne*, 1850) Kisfaludy Károly balladáját dolgozta át szabadon a divatos melodramatikus ízlésnek megfelelően.

*

A magyar őstörténetet érdekes adattal gyarapította Moravcsik Gyula; a Magyar Nyelvtudományi Társaságban egy, eddig a turkológia részéről még fel nem használt bizánci forrást, Agathont idézte, ki a bolgárok 713-iki támadásáról szólva, azokat *onogurbolgároknak* nevezi. Ezzel egy csapásra megoldódik az a sokat vitatott probléma, vajjon a dunai bolgárok milyen török nép leszármazottjai s megerősödik a bolgár Zlatanski elmélete, ki először egyeztette népét az onogurokkal. Moravcsik azután tovább menve azt állítja, hogy így az onogur-bolgárok lehettek az a nép, mely a magyaroknak egyik népnevét adta (ungari), mert a magyarok az onogurnép politikai közösségébe tartoztak s végül Moravcsik az onogurok fejedelmében, Bajánban jelöli meg az első ismert nevű magyar fejedelmet; mindezek az állítások azonban még erősebb alapoásra szorulnak s a kritikával szemben aligha fognak helyt állani.

Wichnyi Bal
Károlyi Mihály